

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
Catedra de Istorie Medievală și Istoriografie
Școala Doctorală „Istorie, Cultură, Civilizație”

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT
GIURGIU SUB ADMINISTRAȚIE OTOMANĂ
(SECOLELE XV-XIX)

Coordonator științific:
Prof. univ. dr. TASIN GEMIL

Doctorand:
GABRIEL-FELICIAN CROITORU

CLUJ-NAPOCA
2015

CUPRINS

INTRODUCERE	5
CAPITOLUL I: EVOLUȚIA POLITICO-MILITARĂ	
I.1. Evoluția Giurgiului până la cucerirea otomană	13
I.2. Între lumea creștină și cea musulmană: Giurgiu în primele decenii ale secolului al XV-lea	17
I.3. Situația militară și politică la Dunărea Mijlocie (jumătatea secolului al XV-lea – sfârșitul secolului al XVI-lea)	27
I.4. Giurgiu între războiul antiotoman condus de Mihai Viteazul și conflictele secolului al XVIII-lea	33
I.5. <i>Kaza</i> -ua Giurgiu în secolul al XVIII-lea	52
I.6. De la Pacea de la Șiștov la Tratatul de la Adrianopol: războaiele ruso-turce de la începutul secolului al XIX-lea	67
CAPITOLUL II: STRUCTURA ADMINISTRATIVĂ A KAZA-LEI GIURGIU	
II.1. Structura administrativă și teritorială în Imperiul Otoman	90
II.1.1. Principalele instituții otomane – administrația centrală	90
II.1.2. Structura administrativ-teritorială otomană	94
II.1.3. Funcții militare și administrative în <i>kaza</i> -ua Giurgiu. Atribuții	97
II.1.3.1. Cadiul (<i>kadı</i>) și locțiitorul de cadiu (<i>naib</i>)	98
II.1.3.2. Comandantul cetății (<i>dizdār</i>)	108
II.1.3.3. Comandantul militar al zonei (<i>muhafız</i>)	108
II.1.3.4. Primarul (<i>aian</i>)	115
II.1.3.5. Arhitectul (<i>mi'mar</i>)	116
II.1.3.6. Reprezentanții domnești.....	119
II.1.3.7. Voievodul (<i>voyvoda</i>)	124
II.1.3.8. Intendenții (<i>emini</i>)	126
II.1.3.9. Forțele de ordine și trupele de luptă	127
II.2. Granițele	129
II.2.1. Hotărnicii între <i>kaza</i> -ua Giurgiu și Țara Românească	129
II.2.2. Situații de încălcare a hotarelor	141
CAPITOLUL III: VIAȚA ECONOMICĂ	
III 1. Trăsături generale ale vieții economice în <i>kaza</i> -ua Giurgiu	147
III.2. Evoluția schelei în perioada administrației otomane	150

III.3. Activități de construcții și reparații navale	167
III.4. Viața comercială	176
III.4.1. Comerțul cu animale	181
III.4.2. Grăsimi și alte produse de origine animală	187
III.4.3. Cereale	191
III.4.4. Sare (<i>tuz</i>)	196
III.4.5. Pește	200
III.4.6. Produse apicole	203
III.4.7. Băuturi alcoolice	205
III.4.8. Lemne pentru foc (<i>odun</i>) și lemne pentru construcții sau cherestea (<i>kereste</i>)	207
III.4.9. Țesături	210
III.4.10. Alte produse	212
III.5. Lumea rurală și relațiile agrare în <i>kaza</i> -ua Giurgiu	215
CAPITOLUL IV: REALITĂȚI DEMOGRAFICE, ETNICE ȘI RELIGIOASE	
IV.1. Numele localității	228
IV.2. Evoluția urbană a Giurgului. Caracteristici generale	230
IV.3. Descrieri ale orașului. Elemente structurale și arhitecturale	235
IV.4. Dinamica populației. Structura etnică	247
IV.5. Aspecte igienico-sanitare	254
IV.6. Viața religioasă	257
IV.7. Aspecte toponimice	268
CONCLUZII	273
ANEXE	
Anexa 1: Cadii giurgiuveni atestați	278
Anexa 2 Muhafâzi giurgiuveni cunoscuți	279
Anexa 3: Lista reprezentanților domnești în Giurgiu	280
BIBLIOGRAFIE	281

REZUMAT

Relațiile dintre Țările Române și Imperiul Otoman au reprezentat una din temele predilecte ale istoriografiei românești, generând foarte multe direcții de interes, care și-au pus amprenta asupra cercetării istorice. Personalități remarcabile din generația pașoptistă, precum Nicolae Bălcescu și Mihail Kogălniceanu, s-au numărat printre cei dintâi istorici ai relațiilor româno-otomane, fiind deopotrivă buni cunoscători ai mentalităților epocii în care trăiau, dar și a celor precedente, precum și militanți stăruitori ai cercetării trecutului românilor.

Cu toate acestea, primul loc în preocupările istoriografiei române din secolul al XIX-lea nu a fost ocupat de relațiile românilor cu Înalta Poartă, ci de proclamarea individualității și unității etnice a românilor, care să poată justifica existența politică a statului român. Prin urmare, chiar dacă începând cu sfârșitul secolului al XIX-lea, raporturile dintre români și otomani au fost tratate în foarte multe din scrierile istorice românești, acestea au fost însă „contaminate” atât de spiritul romantic al epocii, cât și de o anumită perspectivă europocentristă. Ele au fost urmate, mai ales după Primul Război Mondial, de contribuții istorice valoroase, care au stăruit, cu unele excepții, îndeosebi asupra aspectelor de ordin politic și militar, considerate foarte importante din perspectiva consolidării României. Cu toate acestea, au existat unele bariere în abordare, care au împiedicat studierea complexă a relațiilor dintre români și Imperiul Otoman sau a teritoriilor de la nord de Dunăre, administrate de otomani.

Treptat însă, în ansamblul ei, istoriografia românească a depășit multe din aceste obstacole, inaugurând, odată cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, un vast program de cercetare și valorificare a izvoarelor turco-osmane referitoare la istoria românilor. Astfel, începând cu perioada 1964–1966 a început investigarea temeinică a arhivelor și bibliotecilor din Turcia, precum și a fondurilor de surse vechi otomane din alte țări, ceea ce a facilitat deschiderea unor noi direcții de cercetare științifică și studierea fundamentată a unor aspecte mai puțin sau eronat cunoscute în trecut, axate în principal tot pe aspecte politico-militare, suplimentate însă cu cele economico-comerciale.

Adevărații deschizători de drum în acest domeniu au fost turcologii, care au elucidat multe din necunoscutele istoriografiei românești, fie în lucrări de sinteză, fie în studii de caz concentrate pe o anumită perioadă istorică sau pe un aspect particular al raporturilor româno-

otomane, fie în culegeri de documente, care au condus la reevaluarea unui segment al istoriei românilor.

Astfel, s-au publicat o serie întreagă de materiale referitoare la multe din aspectele relațiilor bilaterale, clarificând sau adâncind subiecte legate de statutul juridic al Țărilor Române față de Imperiul Otoman, de relațiile economice stabilite între acestea, poziția voievozilor români față de Înalta Poartă, condiția românilor din teritoriile otomane sau de statutul teritoriilor nord-dunărene aflate sub administrație otomană.

Așa cum era normal, printre subiectele de cercetare s-a numărat și Giurgiu în perioada administrației otomane, dar elementele de interes referitoare la oraș și *kaza* au fost studiate punctual, lipsind o abordare sistematică. De altfel, chiar primele scrieri cu conținut istoric privitoare la Giurgiu sau zona Vlașca, au apărut târziu, acestea fiind axate pe perioada de după 1829, an în care orașul a fost reintegrat Țării Românești.

Printre primele scrieri care au tratat istoria Giurgiului se numără un articol apărut la finele deceniului al șaptelea al secolului al XIX-lea, semnat de Bogdan Petriceicu Hașdeu, care îi considera pe genovezi, în mod eronat, ctitori ai orașului și cetății Giurgiu, urmat de o lucrare, semnată de Dimitrie Cârligeanu, ce cuprindea aspecte de interes general, fără a face referiri speciale la perioada administrației otomane. Foarte interesante, prin oferirea unor detalii despre Giurgiu și localitățile din imediata sa vecinătate, inclusiv din perioada de până în 1829, sunt două lucrări semnate de institutorul giurgiuvean Ion Boldescu, acesta folosind inclusiv izvoare orale locale.

În rândul volumelor de interes general, referitoare la istoria orașului și a zonei învecinate – dar care includ și aspectele din perioada dominației otomane, se numără cel semnat de Scarlat Stăncescu, fost primar al Giurgiului, precum și un dicționar geografic alcătuit de P.S. Antonescu-Remuși.

Printre lucrările mai elaborate, referitoare la perioada administrației otomane asupra Giurgiului se numără studiile semnate de profesorul N. A. Constantinescu. Primul său material de acest gen, *Raiatele turcești, cu deosebită privire la raiaua Giurgiu* a abordat, în premieră, problematica legată de posesiunile otomane de pe teritoriul Țării Românești, datele prezentate cu acuratețe fiind completate cu un interesant material cartografic (inclusiv o hartă detaliată a *kaza*-lei Giurgiului). Cel de-al doilea studiu, *Cetatea Giurgiu – originile și trecutul ei*, la fel de important, a vizat îndeosebi evoluția cetății din Insula Sf. Gheorghe.

De altfel, dintre toate elementele de interes asupra perioadei cuprinsă între secolele XV-XIX, cele mai multe lucrări publicate au avut ca subiect central cetatea Giurgiului, abordându-se aspectele principale ale istoriei acesteia, precum originea numelui cetății și orașului, perioada de întemeiere, așezarea sa și evoluția ei în timp. În ordinea apariției, la

materialele deja menționate s-au adăugat cele semnate de I. Barnea, Paul Cernovodeanu și Constantin Preda, apoi de Paul Cernovodeanu, Radu Ștefan Ciobanu [Vergatti], Gheorghe Cantacuzino, Mihail M. Andreescu și mai ales de arheologul militar col. Dan Căpățână. Acesta din urmă a adunat între copertile volumului *Bătălia de la Giurgiu – 1595* rezultatul stăruitoarelor sale cercetări arheologice de la „cetatea din insulă”, efectuate între 1975 și 1998, cu o întrerupere în perioada 1989–1993.

De referință pentru istoria Giurgiului este volumul colectiv *Ilfov, file de istorie*, editat la București, în anul 1978, în care au fost reunite o serie de studii științifice foarte valoroase, de o foarte mare importanță pentru istoria medievală – și nu numai – a orașului, semnate de turcologii Valeriu Veliman, Mihai Maxim sau de cercetătorii bucureșteni Maria Grigoruță sau Ion Ionașcu.

Scrierilor ante și interbelice referitoare la Giurgiu li s-au adăugat, începând cu al șaptelea deceniu al secolului trecut, o serie de studii și articole de detaliu, puține la număr – unul dintre ele fiind micromonografia semnată de profesorul Nicolae Ilinca și Dan Căpățână –, care cuprinde și unele aspecte legate de administrația otomană a Giurgiului. Aceștia li se adaugă și materialele elaborate de istoricii giurgiuveni Emil Păunescu și Ancu Damian.

Cum era și firesc, după 1990 au apărut o serie de lucrări de istorie locală, diferite ca abordare, semnate de cunoscători ai locurilor giurgiuvene și vlăscene, care au venit să întregescă, prin volum și conținut, tabloul istoric general al perioadei cuprinsă între secolele XIV-XX. În marea lor majoritate, atenția acestora a fost îndreptată asupra unor evenimente care au marcat istoria orașului din punct de vedere politic și mai ales militar, existând doar câteva abordări contextuale legate de unele aspecte ce țin de viața economică din perioada administrației otomane, de elemente de imagologie sau de viață spirituală.

Prin urmare, se impunea o abordare sistematică a istoriei Giurgiului în perioada administrației otomane, cu atât mai mult cu cât în cazul celorlalte două posesiuni otomane din Țara Românească, Brăila și Turnu, au fost realizate cercetări de sine stătătoare asupra perioadei apartenenței lor la Imperiul Otoman.

Prin poziționarea sa – port la Dunăre, nod pe ruta unor însemnate drumuri comerciale care legau Țările Române de Peninsula Balcanică, foarte aproape de capitala Țării Românești –, Giurgiu a avut un rol foarte important în istoria românească, însă, cel puțin pentru perioada medievală, nu a beneficiat de o cercetare istorică specială și amănunțită.

Pentru că tema propusă, *Giurgiu sub administrație otomană (secolele XV-XIX)*, se întinde pe o perioadă de mai bine de patru veacuri, lucrarea a fost structurată în patru capitole, dedicate unor domenii considerate majore în evoluția Giurgiului. S-a urmărit astfel ca prin coroborare, acestea să poată oferi o imagine cât mai completă a perioadei cuprinsă

între primele decenii ale secolului al XV – când cetatea Giurgiu a fost cucerită de otomani, și 1829-1830, iar în urma Tratatului de la Adrianopol (1/14 septembrie 1829), *kaza*-ua a fost retrocedată Țării Românești.

Plecând de la importanța factorului politic și militar al perioadei supuse studiului, primul capitol al lucrării, intitulat *Evoluția politico-militară*, debutează cu un scurt preambul referitor la situația Giurgiului până la cucerirea otomană, continuă apoi cu momentul cuceririi acestuia de către Imperiul Otoman (1419–1420) și pendularea orașului între lumea creștină și cea musulmană, până către a doua jumătate a secolului al XV-lea.

A treia parte a primului capitol se referă la situația militară și politică la Dunărea Mijlocie între jumătatea secolului al XV-lea și sfârșitul secolului al XVI-lea, incluzând marea bătălie desfășurată la Giurgiu în anul 1595, urmat de rolul *kaza*-lei în perioada cuprinsă între războiul antiotoman condus de Mihai Viteazul și conflictele secolului al XVIII-lea.

Ultimele două subcapitole tratează situația posesiunii otomane de la Giurgiu în timpul războaielor ruso-austro-otomane din secolul al XVIII-lea, când orașul a suferit distrugerii considerabile, dar și perioada cuprinsă între Pacea de la Șiștov și Tratatul de la Adrianopol, cu referiri și la intervalul de reintegrare a teritoriului fostei *kaza*-le în Țara Românească.

Cel de-al doilea capitol, *Structura administrativă la Giurgiu*, este structurat în două mari subcapitole, primul cuprinzând structura administrativ-teritorială otomană. Sunt tratate principalele instituții otomane ale administrației centrale, apoi structura administrativ-teritorială locală otomană. Strâns legate de acestea, sunt prezentate principalele funcții militare și administrative în *kaza*-ua Giurgiu și atribuțiile acestora, cu exemple concrete în cazul cadiului (*kadı*) și locțiitorului de cadiu (*naib*), comandantului cetății (*dizdār*), comandantului sau guvernatorului militar al zonei (*muhafiz*), arhitectului (*mi'mar*), voievodului (*voyvoda*), intendenților (*emini*) și al forțelor de ordine și trupelor de luptă. Nu în ultimul rând, sunt prezentați și capuchehăile domnești din Giurgiu (*kapu-kethudaları* sau *kapu-kehâyalari*), apropiați de administrația provincială otomană. Capitolul nu se încheie înainte de a fi prezentată situația granițelor, incluzând hotărnicile între *kaza*-ua Giurgiu și Țara Românească, dar și problemele apărute în cazul încălcării hotarelor.

Al treilea capitol al lucrării tratează *Viața economică*, subliniindu-se faptul că alături de cea politică și militară, dimensiunea economică a *kaza*-lei a jucat un rol important în evoluția Giurgiului, otomanii acordând un interes deosebit activităților economice. Prezentarea aspectelor legate de trăsăturile generale ale vieții economice giurgiuvene cuprind activitățile legate de schela orașului, cu amănunte referitoare la poziționarea acesteia,

prezentarea schelelor civilă și militară, veniturilor portului, a mărfurilor tranzitate și a tipurilor de nave care au trecut prin Giurgiu. Cel de-al treilea subcapitol este dedicat construcțiilor și reparațiilor navale, în condițiile în care datele atestă faptul că la Giurgiu, începând cu sfârșitul secolului al XVII-lea, și-a desfășurat activitatea un veritabil șantier naval, unde au fost construite nave civile și militare, atât pentru otomani – marea lor majoritate, cât și pentru domnitorii Țării Românești.

În al patrulea subcapitol este prezentată viața comercială, cu accent pe comerțul cu animale, grăsimi și alte produse de origine animală, cereale, sare, pește, produse apicole, băuturi alcoolice, țesături, lemne, cherestea și produse generale.

Ultimul subcapitol, cuprinde aspecte legate de lumea rurală și relațiile agrare în *kaza*-ua Giurgiu, deosebit de importante, pune accent pe situația hinterlandului orașului, a *ciftlik*-urilor, satelor, odăilor și cășlelor ciobănești, producția acestora și modul de exploatare, denumirile lor (important inclusiv pentru stabilirea elementului etnic majoritar), sistemul de proprietate funciară otomană în perimetrul *kaza*-lei, legat direct de sistemul timariot, existent în întreg statul otoman etc.

Cel de-al patrulea capitol, *Realități demografice, etnice și religioase*, este dedicat aspectelor referitoare la populația și societatea Giurgiului. Primul subcapitol cuprinde diferitele teorii referitoare la numele localității, continuând apoi cu alte două, consacrate principalelor caracteristici ale evoluției urbane a Giurgiului și descrierilor orașului, cu accent pe reliefa elementelor structurale și arhitecturale.

Al patrulea subcapitol tratează dinamica populației și structura sa etnică în diferite perioade, inclusiv din perspectiva relațiilor dintre locuitorii *kaza*-lei (români, otomani, greci, armeni, bulgari, albanezi, evrei sau țigani), fiind urmat de elemente legate de activitatea igienico-sanitară, importantă în societatea otomană, care urmărea tradițiile și practicile orientale.

Penultimul subcapitol este rezervat elementelor de viață religioasă din interiorul *kaza*-lei, inclusiv al lăcașurilor de cult musulmane, creștine și mozaice. Dacă în ceea ce-i privește pe musulmani lucrurile sunt destul de clare, în sensul că aceștia aveau aceleași drepturi precum oriunde în cadrul Imperiului, statutul locuitorilor creștini din Giurgiu, identic cu cel al celorlalți locuitorilor creștini din Imperiul Otoman, a fost reglementat, până în 1829, de prescripțiile Coranului, care a stat la baza întregului drept islamic, fără a exista însă intenții de asimilare, nici de otomanizare sau islamizare forțată. Nu în ultimul rând, tot din perspectivă religioasă este prezentată și situația armenilor și evreilor.

Ultimul capitol al lucrării cuprinde aspecte toponimice legate de Giurgiu și teritoriul *kaza*-lei, evidențiindu-se faptul că alături de influențele popoarelor turanice, se poate aprecia

că în perioada administrării Giurgiului, otomanii au „intervenit” și ei în toponimia locului, dar într-o măsură mult mai restrânsă. Chiar dacă după anul 1829, pe fondul eforturilor reintegrării cât mai rapide a Giurgiului la Țara Românească, s-a urmărit în mod determinat ca multe din aceste influențe să fie eliminate, ele au rămas totuși, pentru o bună perioadă, la nivelul mentalului comun al locuitorilor.

În actualul stadiu al istoriografiei românești, în care lucrările referitoare la raporturile dintre Țările Române și Imperiul Otoman acoperă un spațiu vast, problematica referitoare la trecutul uneia din *kaza*-lele de la nord de Dunăre, Giurgiu, rămâne un subiect de maxim interes, atât din punct de vedere general, cât și din punct de vedere al istoriei locale.